

ШЫН

СЭКП-нің Тыва обкомунун болгаш Кызыл
хооркомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Советинин органы

№ 170 (5267) 1962 ч. июль 20, пятница | Өртээ 2 көп.

Бистин дыштаныр хүнүвүс

Байыр-тыскаал хүнүн санааска
бизин бистин чурттувуста бир чыла
да бежен ийн бүдүн дыштаныр хүн-
нер бар. Ажылчыларын болгаш
абын-хаактыларын куулурут
дыштанылгазын бүт-ле таарым-
чалыг байлалар бистин чурттувуста
тургустунган.

Бистин партиявыстың Програма-
зында совет кижилериниң дыштаныл-
газын моон сонгар моон-даа артык
эки болдуларынын соругаларын
тодарай айткан болгай.

Зауе Төрөн чурттуң хоорайлары-
нын, суурларынын хей-хей миллион
ажылчы чоннарын боттарынын дыш-
таныр хүнерин куулурут, солун,
хагдуг эрттирип билирлер. Бистин
ажылчы республикавыстың ажылчы
чоннарын дыштаныр хүнерин
чыл бүрүд-ле улам солун, улам-на
хагдуг, куулурут болуп бар чыдар.
Мааза чижек кылдыр чутка кызыл
хоорайны белин көрүп көрөзүңер:
хей-хей үлөтүр бүдүрүгө, албан
организация чедери дыштаныр хүн
самылда-ла хоорай дыштангыч кол-
лективинг дыштанылганы эрттирип
туралар. Дыка хей өг-бүдөлөр дыш-
таныр хүн келгире-ле пароходка
оуруушкан Каз-Хемни, Бик-Хемни
өрү эжиндирин, чингир-ногаан
аакартагы дыштаныл, суга эшти-
р чаччык аагарга, Гастелло аттыг
шарка куулурут дыштаныл сел-
гүстөзүн, оюн, концерт көргөн чон
өндөр бар. Дыштаныр хүн са-
мылда-ла Чагытай хагдун өрнин
түс-түс кижилер дола бөзөлдөр.

Дыштаныр хүнерин коллектив-
тин-биле куулурут дыштаныл
эрттиреринче уруг кичөөгөйни са-
лып турар үлөтүр бүдүрүгө, албан
организация чедери республикада
чыдып-на көвүдөн турар апарган.
«Тыва даг-дугу» болгаш «Тыва-ко-
балыг» комбинаттарынын удурутчу-
лары, ында профсоюз комитеттери,
партия, комсомол организациялары
дыштаныр хүнерин бойдустан чу-
румдигыч черлеринге коллективти-
биле удаа-дараа эрттирип туралар.
Ак-Довуракта комбинат тулуунун
аныктары дыштаныр хүнерин
коллективтиг эрттирген черлерге хол
бөмбүтүүн марылдазын болгаш өс-
ке-даа спортчу оюнарны кам удаа
организациялап чурттаннар.

Былдындын бүс-биле ажилдар
электри станцияда болгаш Кызыл-
дын № 1 АТЭ-ым дыштаныр хүн-
нерин хоорай дыштангыч коллектив-
тин-биле куулурут эрттиреринче
уруг кичөөгөйни салып, өске кол-
лективтерге боттарынын үлөтүргүч
чорутуу киргүзүп туралар. Чокта
чаз бир дыштаныр хүнде 100 ажыл
кыш составтын кызылчылар бир
хүнүнү походу эрттиргени дыка со-
лун болган.

«Хоорай чоогунга дыштангырын
аргазын чонга бээр соруга-биле
база ажылчы чоннарга таарымчалыг
төлөвүр-биле, а ол ышкаш ша-
наа, чингелде байдалы-биле азы ха-
лас ажилал болур дыштанылга ба-
жынарынын, павсионаттарынын.

Эш Н. С. Хрущевтун Мурманскиде чоруп турары

МУРМАНСК. (СЭТА). Июль 18-те
СЭКП ТК-ның Бирги секретары,
ОСРЗ-ның Министрлер Чөвүлгөсүнүн
Даргазы эш Н. С. Хрущев чурттуң
база бир эш уруг портунда чед-
берген.

Хүнүн бирги чартында Н. С.
Хрущев хоорайны келирди чоруп,
чуртталга болгаш куулуру-амыда-
ралдын чаз тууду-биле танышкан.
Соолгу беш чылдарын дугурунда
ааза 400 мүн ажыл дөрбөлчүн метр
чуртталга шөлүн тууду, ажылалга
кирген болгаш мун-мун өг-бүдөлөр
чаз бажынарже көжүн кирген.

Оон дараазында Н. С. Хрущев
балык портунче чорущан. Совет
Эмгектинде тууду турар балыктын
бештин бир кезинден хейун Мур-
манскинин балыкчылары тууду ту-
рар. Никита Сергеевич «Котлас»
траудерге чорал. Коралы-биле
болгаш оон ажылдакчыларынын
ажылы-биле танышкан, балыкты
ажылдал кылдырынын хей күш
түнер ажилдарынын механизация-
зын саймандыгдарынын, кор-
абалы механизмын-биле бажына-
рынга автоматиканы калба-биле
нептердиринин эргежок чуулгазын
ол демгелгезин.

Кезээде тайбын турзун!

Бүгү чурттарнын болгаш диптернин
уругларынга кыйгырыг

АРТЕК (Брянск область). (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Байгачык хүнөөрөк өртөн. Делегей-
нин дыка хей чурттарында келген найырадыг арте-
чи өг-бүдө далай өрнөкчө чорупкан. Олар бүгү далай-
ларга болгаш океаннарга эжиндирин чорутуу дээш түс-
чүс дугалагы курут шилдерин нейтралдыг суугарже
окаарын даскан боттарынын төлөөдөрүн ажык да-
лайже үдөөнөр. Бистин планетавыстың бүгү уруг-
ларынга ында хүзөөн аадыгган кыйгырыг бүгү диптер-
ге шак ычкар четкен турар.

Орус, англи, француз болгаш немец дылларга би-
хэон кыйгырыгга чуталап турары болза:

Бүгү чурттарнын болгаш диптеринин уруглары!
Бистер, силериниң чажыттарынар, Совет Социалист
Республикаларының Финляндияны пионерлеринин сел-
дунуң төлөөдөрү, Бельгияны, Болгарияны, Вьетнам-
ны, Гвинеяны, Герман Демократтыг Республиканы,
Данияны, Барыын Берлинини, Индияны, Киприни,
Норвегияны, Польшаны, Румынияны, Чехослова-
кияны, Швецияны, Германияны Федеративтиг Рес-
публиказынын, Филиппинны, Францияны пионер-
лер болгаш найырагы организациаларынын төлөөдөрү
силерге бо кыйгырыгын чорутуу тур бис:

Бистер бот-боттарыныстан ырак черлерде чурттап,
языз-бүрү дылларга чуталажын турар бис, мындг бол-
за-да бистериниң шунтувуска тайбын аажок үнелиг.
Тайбың—ол дээрже амдырал-дыр! Дайын—ол дээр-
ге алу-дур!

Бис дайынны көр хөөн чок болгаш ааза килеген
турар бис, атомнуг болгаш водородтук бомбаларын
чачылдырышкынынар, бистин адаларымыз аутуриге,
бистин аваларымыз ыглашкан турарын күзөйи ту-
рар бис. Бис аутуруун күзөйи турар бис, биске тай-
бын, арыг дээр болгаш чайынчанчак хүн херек. Бис
өреняри, ажилдарымын, күзөйи болгаш найырады-
жырын күзеп турар бис.

Чаагай сеткилдиг бүгү кижилерге, оран делегейге
тайбын болгаш аас-кежик дээш бүгү демисечилерге
уугу-биле четтиривис деп миллион-миллион уругла-
рын мурундан чуталап тур бис. Ыччангаш Москва-
га чепселенишкенин бүгү-нүти дүжүрү болгаш
тайбын дээш Бүгү-делегей конгрессиниң киржикчелери-
нин оон дарый бистер «Дайын чок болзун!», «Тай-
бын дегдериң!» деп найырагы суу-биле кататтап
чуталап тур бис.

Бистер, уруг кижилер-биле кады тайбынны быжыг-
лаар болгаш камгалаар бис. Стадионнарга, селетарга,
туристеринг копка оруктарынга, уруглар лагерлеринге,
делегей конгрессстеринге уругдучу ужуражыр апаар
бис. Найыралдын чагаалары чурттан чуртче ужулуш-
турар болзун. Кижилерге уруг ынакшылыг бүтү амы-
дыралда ап чорутуун болгаш бистин найырагыныска
шынчы болур чорукту камгалаарын дагырагалымынар.

Хүн кезээде турар болзун!
Аас-кежик кезээде турар болзун!
Кезээде тайбын турзун!

Мал чемнерин дүрген белеткээр, дүжүт ажаап алышкынынга амдан эгелеп белеткенир Чаагай дүжүт негеп турар

Бин-Хем районунун ажал-агыл-
зынын шилдеринде чеди чылдың
дөрүк чынынын тарылгаларынын
уугу эртен чыдагынында оран-
чок артык болуп, шөлдерге чорал
кижилерин сеткилин чаагай өртүп
келер. «Тиледеге» комбоотун Бег-
рөдө кызыл-тастары баш тырткан,
чечип турар. «Кызыл тараачын»
колхозтун чамдык тараалары база
ыдыг. Тарааларын чаагай уугу
дүжүт ажаап алышкынынга ы-
намчалыг белеткели чорударын,
мындагы техникалык белеткелин
дүргелерин негеп турар.

«Сельхозтехника» Бин-Хем
салырында бо хүнеринде бүгү ажал
техникалык белеткелинге уталаган.
Ус салыр керээс бугулар колхозтарын
34 комбайнарын септээр бол-
гаш август 1-ле доздор планын.
Июль 13-ке чедир 15 тараа комбай-
нарын болгаш 3 селес ажаар ам-
байнарын септээр.

Салырын мастерскаянда ком-
байнар септелгенине кезектер
айзы-биле септер методту ажиллап
турар. Комбайнарын тараа басты-
р кеззон коммунист Григорий Ме-
жовтун аэнозу септен турар. Эш
Межов болгаш оң өөрү Иан
Кусков, Анатолий Васильев септе-
геге илеспейлг ажилдап, коллек-
тивте мурнакчы аэнога саналып ту-
рар. Олар 15 комбайнын бастыар
кеззон септен доосканнар.

Бистин аэнозу ажал шагын
бичи-даа халас эрттирбей ажиллап,
ошашкан хүзөөгөйни багай өс-
күсүлүп турар. Иччалза-да чүдө
септээр өсөс, шугу бүдүрүп кылды
кезектер база таваржы бээр-биле
ажылчы темпин эзөөн оолжунай
бээр-дир — деп, эш Межов чутала-
ды. Иччангаш олар чамдык кезек-
тери боттары кылдып туралар.

Электри-биле кызылчы Александр
Шагарин, дарган Алексей Шестаков,
калык кызылчы Василий Добарин

олар коммунист күш-ажыл брига-
дазы деп белин атыг могай чок күш-
ажылчы-биле чедип алганнар. Олар ам
ол белин атыг ажал-херек-биле бы-
жылаар дээш улам күженишкенин
ажылдап туралар.

«Сельхозтехника» Бин-Хем
салырында чамдык мурнакчылар-
нын эки көргүзүлгө бар болза-
да, септелгенин темпин оожум чо-
руп турар. Комбайнар септелгенин
август 1-ле доздор шылаас бээр
бис деп салыр эргелекчи эш Хун-
данов-даа, өске-даа техниктиг ажил-
дакчылар ажалы-биле чуталап ту-
ралар. Чутал септелге өсөс, бугу
чорутуу комбайнарын тараанын
агыла ажаарыга өлө дерири, ааза
келген 20 ажал комбайнарын атеп
тургаларын, колхозтарга тараа кы-
лаа черлерин септен кылдырыга
дуз киргүзери, чамдык септелге ре-
геттерин тракторлары септээр
дээш хей-ле ажилдар бар.

Септелгеге мурнакчы-жолулашын
качкан тургустун бергенин бир
кол чыдагынын болза колхозтарын
септелге чорудар механизаторларын
чедир бербей турарында. «Искра»
биле «Тиледеге» колхозтар септе-
геге бүгү комбайнарын «Сельхоз-
техника» салырында септир
турган-ла, оле сажын салбай ту-
ралар. «Искра» колхоз септелгеге 18
кижини чорудар турган, чүдө 8 ки-
жи берген. Оларын бирөөн ам кел-
бестөө. «Тиледеге» колхоз 8 кижини
орунга 5 кижини берген.

Турдандан «Искрага» чедир 9 ки-
лометр. «Тиледеге» сурунга че-
дир 18 километр хире кемзөөдиг
турда-ла ол колхозтарын септелге-
де ажилдап турар механизаторла-
рын тускай машина-биле кезээ
ажыл соонда суураарыга чедирер,
эртен барып чедип алыр — мындагы
шүдөл удуруту турары байгачык.
Септелгенин саалап, базар, кээр-
биле кады 36 километр черге тус-
кай машина шүдөлдүп турганын

М. ЛЮНДУП.

ЧУРУКТА: эш А. Шагариниң электри-биле комбайнын тараа бастыар кеззон каллап турары
Фото, С. Феостистовтун.

Н и т и н и ц м а л ы н г а

Нитиниң малынга хоолдуг,
эки ченин белеткээр дээш деми-
сел Барыын-Хемниң районун
ажыл-агылларында түлүктөп ту-
рар.

«Шексээр» совхозтун ситенчи-
лери бо хүнерге чедир 150
ажыл гектар ситенин кескен бол-
гаш оон 10 ажыл тоналын то-
ноондо, сараттап тургускан.
Ситен кезер машина болгаш трак-
тор-биле ажилдап болгу дег
арык, аң черлерден аңдыр.

чамдык Ак, Алыгаты дээш ыт-
лаш черлерде ситенин хол ка-
дыры-биле кестирип турар.

Иччалзажок бо чутула кампа-
ния «Барык» совхозта оожум
темпи-биле чоруп турар. Ситен
кестилгенине ажилдар четчир
салыг кижини күжү болгаш тех-
ника бар турбуже, бо хүнерге
чедир бо ажал-агылнын ситен
шөлдеринде чүдө 120 ажыл
гектар ситен кестинген, оон 74
газын болуп, сараттап алган.

«Большевик» колхозта бойдал
база-да кууду деңгеледе. Чаа-Бар-
лыктын уунда ситен кестиле-
ди чорудуу турар болгаш бо
хүннерге чедир чүдө 40 гектар
ситен кестинген. Ында 4 ажал
сигенин кестинген. Иччалзажок
салыг кижини күжү болгаш тех-
ника бар турбуже, бо хүнерге
чедир бо ажал-агылнын ситен
шөлдеринде чүдө 120 ажыл
гектар ситен кестинген, оон 74
газын болуп, сараттап алган.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫН УЛУГ ТУДУГЛАРЫНДА ЛЕНИНГРАД ЧУРТТУГ КЫС

«Тыва даг-дугу» комбинаттын тууду эргелелин кадрлар килди-
зинге Новгород хоорайда тууду училгезинден чага келген. «Бистин
уугу Төрөн чурттувустун кайы-даа будуунга баргаш туудугуунун хүн-
дугу адынга төлөтүг болуп турар бистин доозукчуларынын аты-
рын кирер тускай дептеривис бар. ыраккы Тыва республикаже чо-
рутка-ла ийн чыл хире болган бистин доозукчуларыныска «Тыва даг-
дугу» комбинаттын туудунда канчаар ажилдап турар ирги, оларын эң
дээрлериниң атырын биске дамчыдып көртүр» деп ол чагаала бижжэн
болган.

«Тыва даг-дугу» комбинат туудунда партия болгаш комсомол органи-
зациялары Новгородтан келген чагаала харын бижип тура, училгенин
доозукчуларында эң дээрлериниң дайызынын бир-ле дугаарына Зина
Рыжикова алын кирген.

...1960 чылдың чайында «Тыва даг-дугу» тууду эргелелин кадр-
лар килдизиниң эргелекчи В. И. Канакина тууду училгезинин бөлүк
доозукчуларын уткуп алыр-биле Новгород хоорайже чорупкан. Тываже
баар доозукчуларын дайызын училгенин директор А. Н. Лукин Ка-
накинага дамчыдып берип оларда кабинетке чодаксымаар сыныг, ба-
жынын дүктери ак-сарыг өнүгү уруг маннап кирип келген.

— Мени ылавыла өөрүм кыстар-биле кады Тываже чорудуп кө-
рүр, өскөлдөрдүн туудукчок ажилдар мен, кандыг-да бергелерден чад-
намас мен, Алексей Николаевич—деп, ол уруг дилгир директор дү-
гө-не чөпшөөренин деп болза сеткили-биле бичил ыгай калгалап ту-
ра чуталап-да эгелгезин.

— Ленинград чурттуг кижин болгай сен, Зина. Иччангаш сени ынар
чоокчулар чорудар деп шийтирбей уугу бис—деп, директор тайыл-
бырлаан. Зина шугу-да Тываже баарын кылмакч турупкан.

Байгачык чараш хоорай Ленинградтан Саян ажыр ыраккы Тываже
баарын шийтирбей алган комсомолчу кыстын илг күзелин хандырбас
аргаж болган. Зина Рыжикова шак ыччалдыр «Тыва даг-дугу» ком-
бинат туудунга чедип келген. Оон бээр ийн чыл өртөн, ам Зина учил-
генин эң дээр доозукчуларын дайызынга кирер эргени алдыры-
биле шыныктырып турар.

Ажылга кызылчы, организацик, хагдуг кысты комбинаттын уду-
тукчулары доран аскерин кам, шугуаутуруларын бригадалын баш-
таарын сүмөлөөнөр. Бергелерден көртөс, оларын ажал, тилеп эртип
турган, амдыралдын бугурут аас-кежик тургустуучу күш-ажыл-биле
чаалап алырын шийтирбей комсомолчу кыс бригаданы хүзөөп алган
ажылдап кирипкен...

Ак-Довурактын чаа ажылдын сууру кайгачык дүрген тургустуну
турар. Ында чаагайыттыг чаз чуртталга бажынарынын көжүн ки-
рип тура чурттакчылар: «шевер хадарынар дээш, бүдүрген уугу үлө-
пөр дээш четтиривис, кыстар» деп, Рыжикова бригадазынын кел-
гүнеринге чуталап туралар.

Зина хей-ининин ажилдарына база идеспейлг кирип, комби-
наттын чуртталга туудунун участогунда херөөкөнөр чөвүлгенин дагы-
зын болгаш объективте чөвүлгенин дагызын хүзөөлгөдөрүн тө-
лөтүг күсүлүп турар. Зинанын даргаал турары объективтеги киж-
лери коммунист амдыралдын объективтези деп ат дээш демисежи
турар.

Эрткен чылын декабрь айда, Зина ээлчегин шөлөөн алган, Ленин-
градче чорупкан. Өөрү кыстар чаа чыл кезээнде Зинадан байырдыг
телеграмма ылавыла келер-ле боор дикип чуталажын турда эки ажы-
тына берсе-ле Зина боду бо кирип келген. Кыстар кайгай-ла берген-
нер.

— Шөлөөн төмөндө алекке канчап чедип келиң—деп, олар брита-
ндинден оон-моон айтырып-ла турганнар.

— Силер чогунарда чалгааранчы аажок болду, кыстар. Ленингра-
дымга деңгел чок ынак-даа болзужа, чаа чылды силер чокка ааза эр-
тире албас-тыр мен—деп ол чуталаан.

Бүдүрүгө мурнакчы, комсомолчу бригадир Зина Рыжикова ам
коммунистерин уугу партиянын келжунуун канидадынга кирери-
ге белеткенип турар. Оон амдырал-туртталгазы, күш-ажылчы оруу бо-
дунга солун, аас-кежикти, а нигилелге ажыттыг.

В. ЧАЛАЙНИН.
Фото авторуу.

Чарыштын бирги черинде

Совет туудугуларын чачыл
болгаш байыралынын хүнүнө күш-
ажылчы белетиг ужуражыр дээш
«Тывакобалыг» комбинаттын тууду-
жылар социалист чарыштын улам
күстөлдүрүп туралар. Чуртталга
бажынарынын, руда арылалар
фабрикалар, уруглар албан черле-
ринин болгаш өске-даа оон-оң чаа
тууду объективтеринин шунтувунда
дайынышкынын ажал-иш тургучу-
лар турар. Туудугуларын аразын-
ла калбарган чарыштын бирги че-
ринде Валерий Кунтаа удурутун
гүчүчү турар.

Москвада япон делгелге ажыттыганын

МОСКВА. (СЭТА). Япониянын
«Рикко», «Прогресс трейдинг» фир-
маларын бүдүрүп удурун турар
продукциянын делгелгени июль
17-де Москвада ажыттыганын. Дел-
гелгеде машиналарын, колтора де-
рилгезиниң чаз хевирлерин, фото-
аппараттарын делгезин.

Делгелгени ажыдып тура Япо-
ния ССР-де ачкын Хисалари
Имаданы меделгезин бола, ук
делгелге Япония биле ССР-нин ары-
зында найырагы харылааларын
хожжүдеринге база бот-бодун билчир
чорутуу ханыладырынга дузалаар
апаар.

Д. БАКАИ,
Райкүүсөмнүн секретары.

